

11. Finlandska Pravoslavna Tserkva pidtrymuie avtokefaliu UPTS [The Finnish Orthodox Church supports autocephaly of the UOC] [Electronic resource]. Access mode: https://risu.org.ua/ua/index/all_news/ukraine_and_world/international_relations/73393/

12. Shvydkyi V. Posolstvo Oleksandra Lototskoho ta yoho zakhody shchodo vyznannia nezalezhnosti Ukrainiskoi Tserkvy (Konstantynopol, 1918–1920 roky) [The Embassy of Alexander Lototsky and his efforts to

recognize the independence of the Ukrainian Church (Constantinople, 1918–1920)] // Problemy istorii Ukrainy: fakty, sudzhennia, poshuky: Mizhvidomchyi zbirnyk naukovykh prats. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 2005. Vyp. 14. С. 33–44.

Надійшла до редколегії 25.09.2018

S. Kagamlyk, PhD, Senior researcher
Taras Shevchenko National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine)

The idea of the Ukrainian Local Orthodox Church: Theory and Practice

The article examines the main stages of formation the idea of the Ukrainian Local Orthodox Church as one of the most pressing problems in the present conditions and attempts to implement it. It is noted that the origins of the idea of autocephaly of the Ukrainian Church lead to the time of the First National Liberation Contest of Ukrainians for their own statehood of 1917–1922. On the initiative of the Minister of Confessions of Alexander Lototsky, the Government of the UNR passed the Law, which laid the legal foundations for the autocephaly of the Orthodox Church in Ukraine. Since independence, a negotiation process has begun between the three branches of the Orthodox Church in Ukraine - the UOC-MP, the UOC-KP, and the UAOC, which was held with varying success. The lack of effective agreements on the creation of a single Ukrainian Local Orthodox Church was associated with different views of each of the parties of the principles of the unification process and their different understanding of canonicity. Only in October 2018, with the assistance of the President of Ukraine, Petro Poroshenko, the decision of the Ecumenical Patriarch Bartholomew was given to give Tomos the autocephaly of the Ukrainian Orthodox Church. This decision solves several problems at once: apart from the actual provision of autocephaly for the entire Orthodox Church in Ukraine, the UOC-KP is recognized as a legitimate Church; the charges against her bishops were lifted in non-canons and anathema imposed personally by Patriarch Filaret. At the same time, it gives grounds to hope that the long-awaited idea of the Ukrainian Local Orthodox Church will be realized in the near future.

Key words: Orthodox Church, Ukrainian church establishment, Kyiv metropolis, Russian centralism, Ukrainian Local Orthodox Church, Russian Orthodox Church.

УДК 316.722:27-312.7

Глинська Л. Ф., канд. філос. наук, доц.
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
Афанасьєва Л. В., канд. філос. наук, доц.
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
Букрєєва І. В., канд. філос. наук, доц.
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
(Мелітополь, Україна)

КОНСОЛІДАЦІЙНА РОЛЬ ЦЕРКВИ В ПОЛІЕТНІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ МІСТА

Із давніх часів і дотепер релігія та церква розвивались і трансформувались відповідно до вимог суспільства. Останнім часом спостерігається посилення впливу церкви на життя суспільства. Вона вважається осередком збереження миру і злагоди в суспільстві та моральним стабілізатором громадського життя. Цінності, які релігія намагається прищепити віруючим, збігаються з суспільними вимогами і потребами.

Особливо важливим вважається висвітлення проблеми консолідаційної ролі церкви та релігії в поліетнічному регіоні. Одним із таких є місто Мелітополь, де мирно співіснують православна, греко- та римо-католицька, мусульманська, караїмська, іудаїстська, протестантська, буддистська, кришнаїтська конфесії. Така поліконфесійність не є загрозою для утвердження злагоди і взаємопорозуміння в громадському житті.

Види співпраці церков міста спрямовані на участь у міських заходах, волонтерську діяльність, співпрацю з національно-культурними співтовариствами, участь у міських і соціально-мистецьких форумах, державних і міських свят, науково-практичних конференціях. Одним із ефективних засобів міжконфесійного діалогу щодо актуальних проблем міста є зустрічі з представниками влади, громадських організацій, національно-культурних товариств, науковцями у вигляді регулярних молитовних сніданків.

Основними формами співпраці церков між собою є допомога малозабезпеченим, спільне відзначення релігійних свят, допомога військовим в ООС, молитовні благодійні сніданки, спільні концерти до релігійних свят.

Відтак, церква є соціально-консолідаційним чинником життя поліетнічного міста Мелітополя, консолідує його мешканців, представників конфесійних об'єднань та етнічних спільнот.

Ключові слова: церква, конфесія, місто, релігія, консолідація, міжконфесійний діалог, поліетнічний регіон.

Постановка проблеми. В Україні протягом останніх десятиліть спостерігається тенденція до посилення впливу церкви й релігії на життя суспільства. Вона вважається осередком збереження миру і злагоди у суспільстві. Сучасний храм намагається знайти свою нішу в соціокультурному просторі міста.

Україна є поліконфесійною державою, на території якої співіснує близько 100 різних конфесій, віросповідних напрямів і стилів. Поліконфесійність характерна для демократичних держав і зазвичай не є загрозою для утвердження злагоди та взаєморозуміння.

Основне призначення Церкви займатися справами духовними, впроваджувати в життя загальнолюдські моральні цінності й виховувати на них громадян. Однак в сучасному українському суспільстві спостерігається й дезорганізуюча роль релігії та церкви. Церква може виступати як соціально-стабілізуючим чинником життя

суспільства, консолідуючи представників конфесійних та етнічних спільнот, так і дезінтегруючим фактором через політизацію або через загострення релігійно-церковних й конфесійно-етнічних протиріч [1; 2].

Специфіка проблеми полягає в тому, що значна частина діючих в Україні релігій позиціонує себе самими правильними, винятково істинними.

Безумовно, релігія намагається стабілізувати суспільство. Однак, як показує реальність, нині у плюралістичному суспільстві жодна церква не здатна справитися з місією консолідатора.

Серйозну конфронтацію породжує у суспільстві політизація Церкви. Прикладом такої конфронтації є втручання УПЦ МП у внутрішні справи інших конфесій, результатом якого є загострення відносин між різними віросповідними напрямками. Тісний зв'язок УПЦМП із РПЦ нині стає досить небезпечним для Української

держави, адже він заважає конструктивному міжконфесійному діалогу, як необхідної передумови для становлення помісної православної церкви [5].

Аналіз місця й ролі церкви та релігії, їхнього впливу на духовне життя суспільства залишається однією з важливих напрямків науки. Аналіз рівня розробленості проблеми дозволяє зробити висновок, що в науці накопичений значний теоретичний потенціал, що дозволяє адекватно оцінити роль і місце церкви та релігійного фактора в соціальному житті.

Так, проаналізувавши релігію, Е. Дюркгейм вважав її важливим фактором соціальної інтеграції суспільства, підкреслюючи значення Церкви у зміцненні соціальної єдності та збереженні традицій. М. Вебер, вивчаючи вплив релігії на характер взаємовідносин людини з оточуючою дійсністю, особливу увагу звертав на конструктивну, творчу роль релігії як стимулятора соціальних змін. Т. Парсонс розглядав релігію та Церкву як важливу умову стабільності суспільства та підтримки соціального порядку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження релігійного феномену в сучасному українському суспільстві займалися відомі вітчизняні науковці Л. Ануфрієв, Т. Горбаченко, В. Єленський, А. Колодний, В. Лубський, Л. Филипович. Вивченням особливостей взаємодії держави й церкви, впливом секуляризації – сакралізації на суспільне життя займалися такі науковці як Т. Євдокимова, Ф. Шандор, О. Коваль. Аналізу взаємозв'язків суспільства й релігії, політики й церкви, функціонування релігійних утворень в умовах відродження духовності й національної самосвідомості присвятити свої наукові праці Ю. Кальніш, О. Саган, М. Кирюшко.

Метою нашого дослідження є аналіз ролі релігії та церкви в поліетнічному середовищі міста як консолідуючого фактора його мешканців і стабілізуючого чинника міжнаціональних проблем.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю усвідомлення важливості натепер додаткового зосередження уваги на проблемі міжконфесійної взаємодії, миру та злагоди в поліетнічному середовищі міста.

Виклад основного матеріалу дослідження. Церква – це об'єднання віруючих людей, які сповідують спільне віровчення. У такому сенсі вона є осередком духовного життя. Церква є також соціальним інститутом, який відтворює й розповсюджує норми культури певної спільноти.

Особливо важливою є роль церкви в поліетнічному регіоні. Поліетнічне середовище міста – це наявність на обмеженій території різних культур, світоглядів, поглядів на життя та необхідність і неминучість їхньої взаємодії у повсякденному житті. Безперечно, що подальший успішний розвиток громади міста неможливий без урахування реалій етносоціальних процесів, характеру, особливостей і тенденцій розвитку народів, що населяють його.

Міжетнічна взаємодія – це готовність до співпраці, культурного взаємообміну і взаємозбагачення та взаємної емпатії. Одним із таких локальних осередків міжетнічної взаємодії в українському суспільстві є місто Мелітополь Запорізької області, у якому вже понад 230 років гармонійно співіснують майже 100 етнічних і національних спільнот.

Історико-культурні умови, етнонаціональний склад міста створили специфічне соціокультурне середовище, у якому й зараз триває безконфліктний інтегративний тип розвитку міжнаціональної взаємодії. За тривалий час спільного проживання поступово стерлися межі настороженості до іншої культури, що знайшло відображення переважно в толерантному ставленні етносів і релігійних громад.

У місті Мелітополі вже тривалий час також співіснують й розвиваються православна, греко- та римокатолицька, мусульманська, караїмська, іудаїстська, протестантська, буддистська, кришнаїтська конфесії, у мирі та злагоді живуть різні етноси й національності, які демонструють приклад добросусідських відносин, взаємоповаги, виконують роль регіонального центру, створюють ту неповторну ауру, що притаманна перехрестю різних культур, релігій і народів.

У місті зареєстровано 31 громадську національно-культурну організацію, із яких 22 – об'єднано у Спілку громадських організацій "Рада національних товариств". При національно-культурних товариствах працює дев'ять недільних шкіл, завданням яких є вивчення рідної мови, історії, культури.

У місті проживають люди різних національностей, походження, носії різних мов, традицій чи релігій. Політичні лідери і громадяни міста сприймають цю різноманітність позитивно, як ресурс. Таке місто активно бореться з дискримінацією й адаптує свої методи управління, установи та послуги до потреб населення. Місто заохочує змішування та взаємодію між різними етнічними групами й конфесіями в міському просторі, а різноманітність не обов'язково означає складнощі й перешкоди, вона може стати містком до розуміння і збагачення нашого життя.

Пошуки нових форм діалогу також вказують, що громадянська активність у міжконфесійних практиках зазнає змін і перебуває у стані постійного позиціонування відповідно до потреб і вимог сучасності.

Важливим інструментом, що сприяє зміцненню духовності, миру та злагоди за теперішніх обставин стала участь у діалозі конфесійних лідерів різних релігійних общин Мелітополя, які стали активними учасниками Міжконфесійного комітету християнських церков Мелітополя.

Члени міжконфесійної робочої групи у своїй діяльності виходять із того, що найчутливішою стороною міжконфесійного діалогу є те, що всі релігійні течії оцінюють людину як цілісну особистість, у якій ця складова її культури проявляється в очікуванні від інших під час діалогу порозуміння стосовно їхніх переконань.

Члени міжконфесійного комітету усвідомлюють неминучість того, що не всі жителі міста будуть їхніми послідовниками, і вважають метою своєї діяльності здорову та збалансовану реакцію мирян в обох випадках як свідчення цілісної, культурно сформованої особистості вірянина тієї чи іншої церкви.

Ще одним важливим чинником цивілізованого міжконфесійного діалогу духовні лідери міста вбачають у позиції міської влади. На їхню думку, неприпустимо, коли принцип "відокремлення церкви від держави" дозволяє інколи владі усунути від забезпечення нормальних відносин між релігійними групами, що мешкають на теренах громади, оскільки в багатьох випадках лише влада може запросити до діалогу, а іноді й зажадати такого діалогу. Не менш важливо, щоб світською владою в межах її повноважень підтримувався правильний баланс у взаєминах із цими групами. Саме дотримання цих принципів й може засвідчити компетентність органів влади як суб'єктів культурної розбудови міста, які повинні опиратись і на консолідовану думку релігійних громад, провідниками якої є пастори релігійних громад.

Одним із засобів міжконфесійного діалогу щодо актуальних проблем регіону й міста релігійні лідери і служителі церков Мелітополя обрали зустрічі з представниками влади міста та громадськості у вигляді регулярних молитовних сніданків, проведення яких уже стало доброю традицією для міста. У світовій практиці

молитовні сніданки є важливим інструментом, що сприяє зміцненню духовності, миру та злагоди, свідомостю підтримки моралі, заснованій на християнських цінностях. Нещодавно (в червні поточного року) відбувся черговий із таких заходів, організованих Міжконфесійним комітетом християнських церков Мелітополя, куди крім священнослужителів – представників релігійних громад були запрошені представники влади, бізнесу, охорони здоров'я, культури, освіти, науки, національних товариств і громадські діячі.

Пресвітер релігійної громади "Церква Євангельських християн "Благодать" Михайло Брицин зазначив, що молитовний сніданок за темою "Мир і добробут нашого міста. Роль Церкви" відбувається насамперед тому, що вони дбають про майбутнє і прагнуть віднайти спільну мову з кожною людиною. На думку релігійного діяча, – "Не тільки Церкви відкрили для себе можливість допомоги переселенцям, а й сама можливість допомогти потребуючим в цей непростий час відкрила очі багатьох на справжній сенс існування церкви". "Саме в цьому, звертаючись до присутніх на молитовному сніданку зазначив Михайло Брицин, і полягає справжній прояв полікультурності нашого міста. Адже крім нашого минулого й теперішнього, захмареного війною часу, нас об'єднує віра в наше майбутнє. У цьому сенсі для нас – ви не вимушені переселенці, а, насамперед, ті, хто в недалекому майбутньому нашими спільними зусиллями обов'язково повернеться до звичного життя". У привітальному слові голова Міжконфесійного комітету, старший єпископ Апостольської євангельської церкви "Слово життя" Дмитро Бодю зазначив, що показником спільної діяльності церков у Мелітополі впродовж тривалого часу, коли церкви надавали посильну допомогу міській владі в облаштуванні побуту військовиків, переселенців, жителів прикордонних міст і сіл, було щире здивування переселенців тим, як різні церкви міста, попри всі розбіжності їхніх релігійних доктрин, злагоджено відгукнулися на їх потребу в допомозі, як священники різних церков знають один одного та співпрацюють.

Надзвичайно важливим чинником вирішення проблем прийому містом вимушено переселених осіб стало взаємопорозуміння в цьому питанні міжконфесійних спільнот міста. Усвідомлений підхід до релігійних аспектів полікультурності надзвичайно важливий, оскільки лише запросивши до діалогу носіїв цих відмінностей і можна визначити чинники можливих непорозумінь. Зрозуміло, що проживання людей різних релігійних переконань у єдиному соціальному просторі міста завжди вимагає неодмінного врахування цих відмінностей і віднаходити спільні знаменники в багатьох культурних питаннях, а інколи – шукати й давати відповіді на виклики такого сусідства. Власне відкритий діалог різних течій релігійної культури і дає змогу його учасникам стати компетентними не лише в міжконфесійних взаєминах, а й у нинішніх умовах напруженої ситуації на Сході та в Криму, й отримати підказки – як досягти миру та стабільності. Цілком очевидно, що саме міжконфесійна згода допомогла вистояти у скрутний час і не допустити проявів сепаратизму в Мелітополі.

Черговий молитовний сніданок відбувся також у вересні цього року, організатором якого виступив Міжконфесійний комітет християнських церков міста за участі священників, міського голови й депутатів міської влади. Тема, яка була винесена цього разу на обговорення, була досить нагальною для України – "Держава і Церква". Задав тон для обговорення гість Молитовного сніданку Андрій Зелінський, священник

УГКЦ, який у червні 2014-го р. став першим військовим капеланом при штабі АТО, нагороджений волонтерською відзнакою Народний герой України, член Ініціативної групи та наглядової ради, викладач Української Академії Лідерства. Член Дорадчої ради Інституту лідерства, автор книг "Соняхи. Духовність на час війни" та "На ріках Вавилонських. Кілька думок про повернення".

Члени молитовного сніданку підкреслювали, що суспільна значущість Церкви полягає у формуванні колективного мислення, культурного обміну, національних взаємовідносин, порозуміння різних народів на засадах миру та злагоди.

А оскільки будь-який релігійний рух обов'язково має на увазі й людей, які не прийняли його, на думку пресвітера релігійної громади "Церква Євангельських християн "Благодать" м. Мелітополь Михайла Брицина, можна й потрібно говорити про релігійні аспекти полікультурності в міському житті. До принципів заasad міжкультурного діалогу між конфесіями варто віднести усвідомлення лідерами релігійних груп їхньої відповідальності за все, що відбувається на всій території громади, оскільки в нашому глобалізованому світі нині неможливо влаштувати локальний рай. Тобто, програш у чомусь вірян однієї конфесії, швидше за все, означатиме і програш всіх, і певним чином означатиме і проблеми для всього міста.

Тому є всі підстави констатувати, що участь священиків християнських церков Мелітополя в таких зустрічах сприяла побудові добрих стосунків між християнами різних конфесій і стала унікальним просвітницьким майданчиком у громадському житті.

Констатуючи, що далеко не кожне місто України зараз може похвалитись такою плідною співпрацею і взаємопорозумінням різних релігійних конфесій, що і є одним із "секретів" успішності полікультурного Мелітополя, і підтверджуючи важливість таких заходів, зауважимо, що саме в них ще очевиднішою стає важливість уваги міської влади, науковців і освітян до релігійного життя міста. Адже лише детальні та ґрунтовні дослідження виявлених проблемних площин і знаходження шляхів їхнього вирішення у відкритому діалозі дозволить набути реальної міжкультурної компетентності суб'єктами розвитку міста для подальшої плідної роботи.

Крім богослужінь релігійні громади залучаються до суспільної діяльності. Воєнні дії на сході України активізували діяльність волонтерів і громадських організацій. Християнські церкви та волонтери приходах теж беруть активну участь у наданні матеріальної допомоги, психологічної та духовної підтримки переселенцям і їхнім сім'ям, українському війську, сім'ям військових. Головними напрямками роботи християнських волонтерів є збір коштів на лікування воїнів української армії та продуктів харчування, одягу, допомога переселенцям із Донбасу, організація дозвілля для дітей та молоді з регіонів, де проходять воєнні дії тощо.

Християнські церкви співпрацюють не лише з державою, але й із громадськими організаціями. Вони орієнтуються на різні групи громадян, урахувавши їх потреби. Крім вирішення досить актуальних суспільних питань дають можливість для особистісної самореалізації, де кожна людина може розкрити свій потенціал, показати свої можливості. Така суспільна діяльність впливає на формування людини не лише як вірянина, але й гідного члена громадянського суспільства, який займається необхідною та корисною справою.

